

Váchal mezi Bohem a Ďáblem

V Litomyšli začala velkolepá výstava o samorostlém umělci Josefu Váchalovi. Začíná v pivovaru, pokračuje v Portmoneu

Litomyšl – „Ani tak neškodí ženské, jak pivo plzeňské,“ napsal v Krvavém románu vizionář, satanista a geniální postava české kultury první poloviny 20. století Josef Váchal (1884-1969). To mu však nebránilo přihnout si z tupláku, jak o tom svědčí fotografie stolní společnosti z hostince Na Sklípku v Litomyšli. V tamějším zámeckém pivovaru se nyní kruh uzavírá: o víkendu začala rozsáhlá výstava nazvaná Mezi Bohem a Ďáblem, která představuje Váchalovu celoživotní tvorbu. Potrvá do 20. července a je součástí festivalu Smetanova Litomyšl.

Podle kurátorky Rumjany Dačevy z pražského Památníku písemnictví, který vedle dalších muzeí, galerií a soukromníků poskytl své sbírky, jde o více než tři stovky exponátů. Od velkých olejů přes věnovací listy, kresby, akvarely a lepty, autorské knihy, štočky, vázy, oltáře a oltáříky a samozřejmě barevné dřevoryty.

S Litomyšlí Váchala spojil místní rodák, knihovník, tiskař a sběratel Josef Portman, který byl velkým obdivovatelem jeho díla. Ač neměl příliš peněz, roku 1920 Váchalovi směle navrhl, zda by mu nevyzdobil dům. A Váchal během čtyř let proměnil dvě místnosti Portmanova domku na Záhradí ve fascinující artefakt, pokrytý divokými fantaziemi od stěn až po strop včetně vyřezávaného a polychromovaného nábytku (postel, potravinová a knihovní skříň, stůl s židlemi...). Je plný d'áblů, skřetů, strašidel a podobných příšer a celkem zabírá plochu devadesáti metrů čtverečních.

V Krvavém románu pak Váchal udělal ze zaníceného sběratele - k jeho zlosti - šetřivého hraběte Portmona, z Litomyšle okresní město L. a dům označil za Portmoneum. Právě v Portmoneu, které počátkem 90. let uchránil před hrozící zkázou majitel nakladatelství Paseka Ladislav Horáček a zpřístupnil ho veřejnosti jako Váchalovo muzeum, pokračuje zmíněná litomyšlská expozice. Jak se dá předpokládat, zaměřila se na komplikovaný vztah Portmana a Váchala, který prošel řadou rozmíšek a skončil roku 1927.

Název výstavy Mezi Bohem a Ďáblem odkazuje k podstatě Váchalova díla, těkajícího mezi náboženským zanícením a okultismem, mezi mystériem víry a hrůznými přízraky a běsy. Od dětství ho pronásledovaly úzkosti, strachy a noční můry, jeho deníky prostupují záznamy tíživých snů, třeba o dvou velkých zmijích. Sám to roku 1930 popsal takto: „... a na sobě to jasně vidím, že jsme z těch posledních dlouhého rodu blouznících, mysticismem nasáklých duší, výhonků, na kterých mrskají oba dva velicí: Bůh i Ďábel.“

S mystikou Váchalovy tvorby působivě souzní prostory bývalého zámeckého pivovaru, na začátku tohoto tisíciletí zrekonstruované architektem Josefem Pleskotem. Návštěvník stoupá vzhůru k podkroví, obklopen dřevěnými trámy a Váchalovými démonickými dřevoryty. Pod ním se odehrává lidské hemžení, nad ním se vznáší Váchalovy černobílé fotografické portréty pořízené Dagmar Hochovou. Ve vrásčité umělcově tváři se stále odráží samorostlá, umanutá povaha a zároveň groteskní úšklebek, typický i pro jeho nejtragičtější výjevy. Úplně nejvýš, takřka pod stropem, se na projekčním plátně odvíjí dokument o Váchalovi - jen je na něj kvůli hře umělých i přirozených světel hůře vidět.

I když si Váchalovo kulaté výročí budeme připomínat až příští rok, lze už letošek označit za váchalovský. Nakladatelství Paseka (nazvané podle jedné z Váchalových postav) reprintovalo jeho vrcholné dílo Šumava umírající a romantická, nyní vydalo faksimile pozapomenutého

souboru Tři písně Antonína Koniáše, který Váchal pořídil technikou perokresby a akvarelu v jediném exempláři. A aby toho nebylo málo, na vernisáž výstavy přijel sbor velvyslanců. A pak že „trucovitý Váchal zůstane pro svou neodvislost cizině neznám!“ jak autor za svého života hudral.

***

„Na sobě to jasně vidím, že jsme z těch posledních dlouhého rodu blouznících, mysticismem nasáklých duší.“ Josef Váchal